

Typy projektů prevence kriminality

Ministerstvo vnitra, odbor prevence kriminality

ÚVOD

Cílem předkládaného materiálu „Typy projektů prevence kriminality“ je poskytnout přehled o škále preventivních opatření nejčastěji realizovaných ve městech a obcích v rámci programů prevence kriminality na místní úrovni. Materiál je určen především manažerům preventivních programů měst, obcí a krajů, koordinátorům prevence kriminality PIS Policie ČR a dalším zájemcům z okruhu odborné veřejnosti.

Rozvoj a podpora preventivních programů ve městech a obcích zatížených vysokou mírou trestné činnosti a dalšími sociálně rizikovými jevy (např. nezaměstnaností, vysokým počtem osob dlouhodobě závislých na dávkách sociální podpory, přítomností sociálně vyloučených komunit, rozšíření drog či prostituce apod.) patří od roku 1996 mezi priority preventivní politiky státu¹⁾.

Programy prevence kriminality na místní úrovni²⁾ se staly základem vytvořeného preventivního systému v ČR. Na jejich podporu vyčleňuje vláda každoročně finanční prostředky ze státního rozpočtu. Za pomoci účelové dotace bylo do roku 2007 (včetně) podpořeno přes 4200 projektů celkovou částkou přesahující 868 mil. korun.

¹⁾ *Garantem za preventivní politiku Vlády ČR a přidělování finančních prostředků na projekty vytvářené v rámci programů prevence kriminality na místní úrovni je meziresortní orgán – Republikový výbor pro prevenci kriminality, jehož členy jsou zástupci MV, MPSV, MS, MŠMT, MO, MF, MMR, MD, NSZ, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky a Rada vlády pro záležitosti romské komunity. Předsedou výboru je ministr vnitra a výkonným místopředsedou jeho náměstek, do jehož gesce spadá oblast veřejného pořádku a bezpečnosti. Úkoly související s činností sekretariátu výboru plní odbor prevence kriminality MV. Preventivní politika byla poprvé formulována ve vládou schválené Strategii prevence kriminality na léta 1997–2000 (usnesení vlády ze dne 9. dubna 1997, č. 209). Na základě jejího vyhodnocení a aktuálních trendů vývoje trestné činnosti byly potom schváleny Strategie prevence kriminality na léta 2001–2003 a Strategie na léta 2004–2007.*

²⁾ *Od roku 2004 se jedná o program Partnerství. Představuje inovaci „Komplexního součinnostního programu prevence kriminality na místní úrovni“ (KSP), který byl v letech 1996–2004 postupně realizován v 95 městech ČR s počtem obyvatel nad 10 tisíc. Program Partnerství je určen i pro menší obce a rizikové lokality a je v něm zvýrazněna analytická a iniciační role Policie ČR a krajů (VÚSC). Programy prevence kriminality na místní a městské úrovni v rámci Strategie na léta 2008–2011 v zásadě spočívají na stejných principech jako programy výše uvedených předchozích strategií s tím, že využívají zkušeností z realizace programů KSP i Partnerství, což je cílem také tohoto materiálu. Hlavní systémovou změnou je významné přesunutí kompetencí a odpovědnosti za provádění preventivní politiky na kraje (VÚSC).*

³⁾ *V souladu se Strategií prevence kriminality na léta 2004–2007 byly podporovány preventivní projekty např. ukazatelé okamžité rychlosti vozidel, optické zpomalující prahy na vozovce, nasvícení přechodů pro chodce apod.*

⁴⁾ <http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/index.htm>

Hlavními cíli programu jsou snižování míry a závažnosti trestné činnosti, zvyšování pocitu bezpečnosti občanů a jejich aktivní účast na omezování příčin kriminality, začleňování prevence kriminality do generelů rozvoje obcí a integrace Policie ČR do preventivních systémů, zejména na místní úrovni.

Prostředkem k naplňování výše uvedených cílů programu je volba adekvátních preventivních opatření a jejich realizace v podobě konkrétních dílčích projektů. To předpokládá zpracování preventivního programu obce, který zahrnuje a kombinuje různé projekty směřující k řešení identifikovaných problémů. Je vhodné využívat projekty všech oblastí prevence kriminality, tzn. sociální, situační, informování občanů o možnostech ochrany před trestnou činností a posilování právního vědomí občanů. Specifikou oblastí v letech 2004–2007 bylo zvyšování bezpečnosti silničního provozu³⁾.

Pro projekty, kterým je poskytována státní účelová dotace, platí podmínka, že musí respektovat priority současně platné Strategie a že se řídí příslušnými právními předpisy a každoročně aktualizovanými Zásadami pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na výdaje realizované v rámci Programu prevence kriminality na místní úrovni⁴⁾ (dále jen Zásady).

Každý projekt musí obsahovat:

- hlavní cíl, k němuž má projekt směřovat, a stanovení vedlejších cílů,
- stanovení cílové skupiny,
- určení realizátora projektu (subjekt preventivního působení),
- výběr prostředků a metod k dosažení cíle /cílů,
- popis projektu (popis činností, metody a techniky),
- zpracování plánu (postupné kroky při řešení problému, úkoly a odpovědnost jednotlivých institucí) včetně časového harmonogramu realizace projektu,
- materiální a personální zabezpečení projektu,
- finanční rozpočet a ekonomické zdroje,
- stanovení kritérií a způsobu hodnocení projektu a způsobu kontroly.

Při vytváření dílčích projektů je třeba specifikovat, jedná-li se o preventivní aktivitu na primární, sekundární či terciární úrovni:

- **primární prevence** je určena pro všechny občany (osvěta, informace, volnočasové aktivity pro širokou veřejnost),
- **sekundární prevence** je zaměřena na rizikové skupiny osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo obětmi trestné činnosti, na so-

ciálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, šikana, vandalismus, rasové konflikty), na příčiny kriminogenních situací (dlouhodobá nezaměstnanost, sociální chudoba apod.) a na extrémně nepříznivé životní prostředí (gheta, holobyty, zdevastovaná vybydlená sídliště apod.).

- **terciární prevence** je zacílena na kriminálně narušené jedince a rizikové sociální prostředí.

Od zavedení dotačního systému v roce 1996 do současné doby došlo z pohledu prevence kriminality k výraznému posunu většiny projektů v oblasti sociální prevence z úrovně primární na úroveň sekundární až terciární. Tato profilace je logickým důsledkem postupného zaměřování pozornosti prioritně na rizikové cílové skupiny. Zatímco základním principem primární prevence, která spadá převážně do gesce MŠMT, je v první řadě výchova ke zdravému životnímu stylu všech dětí a mládeže prostřednictvím podpory širokého spektra sportovních a dalších zájmových aktivit, sociální prevence v projektech prevence kriminality se zaměřuje především na takové cílové skupiny a do takového prostředí, které obsahově naplňují výše uvedenou definici „sekundární prevence“.

Následující text uvádí rámcové členění typů projektů na skupiny dle povahy a předmětu činnosti, základní charakteristiky jednotlivých projektů a odkazy na města, ve kterých byly projekty realizovány⁵⁾. Neklade si za cíl (není to ani v jeho rozsahu možné) podávat přehled právních předpisů, norem a způsobů financování vztahujících se k realizaci projektů. Na některé oblasti související s prevencí kriminality jsou v závěru uvedeny odkazy na internetové adresy.

SOCIÁLNÍ PREVENCE

Sociální prevence představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace jedince a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchání trestné činnosti.

Projekty z okruhu sociální prevence se proto orientují především na potenciální nebo již na skutečné pachatele trestné činnosti, na kriminogenní prostředí a na sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel. Do sociální prevence je zahrnuta také pomoc obětem trestné činnosti.

Široké spektrum projektů sociální prevence lze rozčlenit dle převažující povahy aktivit a zaměření na cílové skupiny na:

- sportovní aktivity (sportovní vybavení, skate + in-line areály, plácky, hřiště),
- jiné zájmové aktivity (klubové, technické, umělecké),
- nízkoprahová zařízení + streetwork,
- poznávací akce, výchovné a terapeutické pobyty,
- krizová a poradenská zařízení (azylová zařízení, výchovná zařízení),
- specifické projekty (projekty na zvyšování právního vědomí, proti šikaně a projekty participující na činnosti PMS, SVI, fanprojekty apod.),
- pomoc obětem trestné činnosti.

Přesné hranice vymezující výše uvedené typy nelze

většinou stanovit, protože aktivity které zahrnují, se často prolínají a přesahují. Navrženou typologii je tudíž třeba chápat jen jako orientační a zařazování projektů k jednotlivým typům záleží na jejich obsahu a podílu převládajících aktivit.

SPORTOVNÍ AKTIVITY

Cílem projektů je nabídnout možnost aktivního prožívání volného času neorganizovaným dětem a mládeží a také dospělým zájemcům zejména v lokalitách charakteristických nízkou úrovní občanské vybavenosti a nedostatkem příležitostí ke sportovnímu využití. Realizací projektů jsou souběžně plněny další cíle:

- zajištění minimálního dohledu nad dětmi a mládeží a jejich aktivitami,
- vytvoření prostředí vhodného k nenásilnému uplatňování sociální prevence, případně i sociální intervence,
- podchycení zájmu o sport a jeho využití pro změnu životního stylu,
- vytěsnění živelně sportujících z ulic a zvýšení jejich bezpečnosti, omezení škod na majetku,
- zpřístupnění sportovních aktivit i pro sociálně handicapované zájemce,
- efektivnější využití již existujících zařízení, zlepšování životního prostředí v zanedbaných a rizikových lokalitách,
- nenásilný způsob výchovy k respektování stanovených pravidel.

Cílovou skupinou sportovních volnočasových aktivit jsou:

- široký okruh neorganizovaných „nudících se“ dětí a mládeže promarnující volný čas po ulicích a sdružující se do part,
- děti a mládež ze sociálně slabého a kriminálně rizikového prostředí (komunity ohrožené sociální exkluzí, gheta, holobyty, zdevastovaná sídliště apod.),
- skupiny dětí a mládeže sociálně patologickými jevy ohrožené nebo již zasažené (s osobní kriminální zkušeností, z výchovných ústavů, v péči sociálních kurátorů, obětí trestných činů, šikany, násilí apod.),
- děti a mládež provozující z nedostatku jiné příležitosti netradiční sporty v nevhodném prostředí (ulice, pěší zóny, centra měst apod.),
- děti, mládež i dospělí v zanedbaných lokalitách bez možnosti sportovního využití.

Skate + in-line areály

Z hlediska četnosti realizovaných projektů skupiny sportovních aktivit se jedná v první řadě o **vybavení skate + in-line areálů překážkami** a o půjčovny sportovního vybavení (viz dále). V současné době je již nedílnou součástí těchto projektů zajištění sociální asistence. Asistent má zároveň na starosti půjčovnu sportovního vybavení a ochranných pomůcek. Optimální je spolupráce akreditovaného streetworkera⁶⁾, minimálně je třeba zajistit alespoň nevtíravý dohled vhodné osoby (správce, školník).

Při výběru asistenta je třeba posoudit osobnostní předpoklady (neformální autorita, komunikativnost, důvěryhodnost, spolehlivost, kvalifikaci a zkušenost, zájem, schopnost vynutit dodržování provozního řádu a pravidel bezpečnosti). Pro výkon funkce asistenta je nutné stanovit způsob jeho ohodnocení a režim práce. Činnost asi-

⁵⁾ Vzhledem k tomu, že projekty z oblastí **Situční prevence** = **MKDS a Informování občanů** se realizovaly prakticky ve všech obcích, které byly v průběhu 12 let do programů prevence kriminality na místní úrovni zapojeny, není přehled obcí s výčtem projektů uváděn.

⁶⁾ Informaci o standardech, akreditacích a další – viz ČAS: <http://www.streetwork.cz/>

stenta by měla být provázána s dalšími věcně příslušnými institucemi⁷⁾.

Zajištění dohledu zamezuje vzniku problémů často se vyskytujících u volně přístupných areálů (vandalismus, nežádoucí chování). Půjčovna sportovních potřeb a bezpečnostních pomůcek umožňuje využívat možnosti zařízení i zájemcům ze sociálně slabých rodin nebo z jinak handicapovaného prostředí. To platí i v případě projektů **jiných víceúčelových sportovních areálů, horolezeckých stěn a zpřístupnění školních hřišť veřejnosti** v čase mimo vyučování.

Pro všechna uvedená zařízení je vhodné vypracování bezpečnostního a provozního řádu a dohledu nad jeho dodržováním.

Při přípravě projektů sportovních aktivit se doporučuje:

- věnovat důležitost výběru vhodné lokality (hlučnost provozu),
- oslovit a zapojit budoucí uživatele zařízení do přípravy projektu již v přípravné fázi (výběr místa pro vybudování areálu, volba překážek),
- zapojit uživatele do péče o „jejich“ areál a organizování jeho provozu (sestavení provozního řádu, samospráva, úklid prostor apod.),
- využít možnosti odborného vedení a prezentace akcí,
- prostřednictvím půjčovny motivovat k využívání zařízení i děti a mládež ze sociálně slabých rodin,
- získání konsenzu veřejnosti se záměrem realizovat projekt (medializace, veřejná diskuse),
- zajistit výhradně nekomerční využívání sportoviště i vybavení.

Obce, které realizovaly projekty skate + in-line s pomocí státní účelové dotace od roku 2002:

Aš, Bílovec, Blansko, Boskovice, Brno, Chlumec nad Cidlinou, Chrudim, Karlovy Vary, Kroměříž, Kyjov, Lipník nad Bečvou, Lovosice, Mnichovo Hradiště, Neratovice, Nový Bor, Poděbrady, Polička, Přerov, Příbor, Říčany, Sadská, Sedlčany, Strážnice, Svitavy, Třebíč, Třinec, Újezd u Brna, Varnsdorf, Zlín, Vlašim, Vyškov, Veselí nad Lužnicí, Zruč nad Sázavou.

Školní hřiště zpřístupňovaná veřejnosti

Na projekty zpřístupňující školní sportoviště k využívání mládeži a dětem v době mimo vyučování se vztahují některé podmínky a doporučení formulované pro in-line a víceúčelové areály (hlučnost provozu, ohraničení, provozní řád, nepřístupnost komerčního využívání, půjčovna, trenérské vedení). Dotace je poskytována především na sportovní prvky a vybavení (branky, desky na streetbal, míče, síť, pálky, chrániče apod.)⁸⁾.

Doporučení:

- při přípravě projektů zohlednit zájem uživatelů o jednotlivé druhy sportovních aktivit (preferovat místně populární sporty),

⁷⁾ (MÚ, OSPOD, NNO, PPP, školy, MP, Policii ČR).

⁸⁾ V rámci nové Strategie prevence kriminality na léta 2008–2011 je od roku 2008 možné použít dotace ve stanovených limitech i na povrchy a konstrukce – viz Zásady pro poskytování dotací ze státního rozpočtu na výdaje realizované v rámci Programu prevence kriminality pro rok 2008 <http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/zasady.pdf>

⁹⁾ V rámci Strategie prevence kriminality na léta 2008 – 2011 je od roku 2008 možné použít dotace ve stanovených limitech i na povrchy a konstrukce – <http://www.mvcr.cz/prevence/ksp/zasady.pdf>

- získat vedoucí sportovních kroužků z řad aktivních nebo bývalých hráčů,
 - k zajištění dozoru nad provozem hřiště a k provozování půjčovny sportovních potřeb, případně i pro trenérskou činnost zřídit funkci školník-trenér nebo alespoň zaručit asistenci jiné vhodné osoby,
 - využít zájmu rodičů o aktivity dětí ke spolupráci při zajišťování dozoru na hřišti,
 - nabídnout hřiště k využití pro další instituce a zařízení zaměřené na výše specifikovanou cílovou skupinu.
- Obce, které realizovaly v rámci programů prevence kriminality na místní úrovni projekty zpřístupnění školních hřišť pro veřejnost od roku 2002:

Hranice, Kroměříž, Klášterec nad Ohří, Krnov, Litvínov, Nový Oldřichov, Slaný, Šternberk, Vodňany.

Sportovní plácky

Do kategorie sportovních pláček patří menší mezibloková nebo sídlištní hřiště pro míčové hry (fotbálek, nohejbal), hřiště na streetball a betonové stoly na stolní tenis. **Dotace se poskytuje na sportovní prvky⁹⁾** a za předpokladu, že realizátor zajistí funkci patrona plácky případně i správce sportovního vybavení obdobně jako u projektů zpřístupňování školních hřišť veřejnosti.

Doporučení:

- pro zřízení plácky vybrat nejvhodnější místo s ohledem na rušivé vlivy způsobené jeho provozem,
- obyvatele okolních domů informovat o záměru, získat jejich podporu projektu,
- pro zajištění dohledu nad provozem plácky a půjčování sportovních potřeb zkusit získat v místě spolupracovníka-patrona plácky,
- využít zájmu dospělých a organizovat soutěže (např. turnaje mezi uživateli všech zřízených pláček ve městě nejlépe pod patronací starosty),
- plácky udržovat funkční a čisté, poškozené prvky okamžitě opravovat (zdevastované, nefungující zařízení působí odpudivě a je horší než žádné),
- nelze-li nikoho z řad občanů motivovat ke spolupráci, zajistit alespoň zvýšený dozor ze strany orgánů města (MP).

Obce, které realizovaly projekty zřizování SPORTOVNÍCH PLÁČEK od roku 2002:

Brandýs nad Labem, Dubí, Hlučín, Jablonec nad Nisou, Nový Bor, Opava, Polná, Příbor, Uherský Brod, Ústí nad Labem, Zruč nad Sázavou.

Sportovní vybavení + půjčovny

Jedná se o:

1/ **různé sportovní potřeby** (míče, stany, karimatky, lyže, lodě, síť, hokejky, posilovací stroje, kola, různé chrániče, záchranné plovací vesty apod.) poskytované subjektům organizujícím volnočasové aktivity pro vymezenou cílovou skupinu,

2/ **vybavení půjčovn pro skate + in-line areály**, tzn., o brusle, skate prkénka, helmy a chrániče všeho druhu.

Doporučení:

- akcentovanou podmínkou pro poskytnutí dotace je transparentní vymezení cílové skupiny, tzn. konkrétní

určení, jakým a kolika uživatelům bude vybavení sloužit,

- upřednostněny jsou cílové skupiny sekundární prevence a sociálně slabí či jinak handicapovaní jedinci.

Dále je nutné:

- u projektů, které předkládají sportovní oddíly, DDM nebo jiné zájmové instituce zvýraznit, že se jedná o nadstandardní činnost pro specifikovanou cílovou skupinu, nikoli o financování běžného provozu,
- dodržet zásadu finanční přiměřenosti, a to i ve smyslu neobvykle levné nabídky (využít možnost konzultací, porovnat s obdobnými projekty v jiných městech, ne exkluzivní vybavení, ale zaručit přiměřenou kvalitu),
- do projektu zahrnout způsob udržování a ošetřování pořízeného vybavení,
- zaručit nekomerční využívání sportovního vybavení (nevztahuje se na jednorázový vstupní poplatek nebo pořízení tzv. klubové karty za symbolickou cenu),
- u půjčoven skate + in-line stanovit provozní dobu a výpůjční řád a zajistit jeho dodržování.

Obce, které realizovaly projekty sportovního vybavení a půjčoven od roku 2002:

Aš, Bílina, Chomutov, Jablonec nad Nisou, Jirkov, Kralovice, Krupka, Mariánské Lázně, Nymburk, Orlová, Poděbrady, Přerov, Šternberk, Trutnov, Uničov, Ústí nad Labem, Valašské Meziříčí, Varnsdorf, Vyškov, Zlín.

ZÁJMOVÉ AKTIVITY

Projekty v kategorii „jiné zájmové aktivity“ (mimo sportovní) mají za cíl nabídnout možnost trávení volného času akceptovatelným, tvořivým způsobem a tím snižovat bariéry, které zabraňují cílové skupině dosažení sociálních potřeb neprofesního uplatnění se, relaxace a rekreace. Mezi bariéry můžeme zařadit chudobu, mentální úroveň, sociokulturní a rasové odlišnosti, osobnostní odchylky a sociálně patologické handicap.

V praxi se jedná převážně o klubové, technicky nebo umělecky zaměřené aktivity, jako jsou malování, modelování, keramika, zpěv, tanec, hra na hudební nástroje (amatérské kapely), společenské hry, diskotéky, společenské zábavy nebo zájmová rukodělná činnost.

Předpokládá se, že klubová činnost je pravidelná a v prostorách klubu se střídají skupiny klientů podle specifického zájmu o určitou činnost nebo se organizuje „volný program“, který může být u některých projektů stěžejní. Aktivity jsou určeny všem zájemcům, neplatí princip exkluzivity, limit počtu klientů je pouze prostorový, materiální a personální. Kluby zakládají školy, organizace města (sociální odbory, příspěvkové organizace) nebo nestátní neziskové organizace (NNO). Je vhodné, aby volnočasová a zájmová činnost klubu byla propojena s poradenstvím, vzdělávacími činnostmi, případně s pomocí v krizových životních situacích.

V rámci klubových projektů je dotováno vybavení klubů nábytkem, sportovními pomůckami, hudebními nástroji, potřebami pro keramickou činnost, výtvarným materiálem, literaturou apod.

Obce, které realizovaly od roku 2002 projekty zaměřené na zájmovou činnost:

Aš, Bohumín, Bruntál, Čáslav, Česká Lípa, Český

Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek-Místek, Havlíčkův Brod, Hodonín, Hranice, Cheb, Chomutov, Jablonec n.N., Jihlava, Jirkov, Karviná, Kralupy nad Vltavou, Krnov, Kroměříž, Krupka, Kutná Hora, Kyjov, Litovel, Litvínov, Louny, Mělník, Mimoň, Nová Říše, Nový Bor, Nymburk, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Orlová, Plzeň, Poděbrady, Praha, Prachovice, Prostějov, Přerov, Příbor, Rokycany, Roudnice nad Labem, Slaný, Svitavy, Šternberk, Šumperk, Teplice, Trmice, Třebíč, Valašské Meziříčí.

Nízkoprahová zařízení, streetwork

Hlavními cíli projektů jsou:

- vytvářením podmínek pro smysluplné, účelné a vhodné trávení volného času stáhnout rizikové děti a mládež z ulice a odklonit je od nevhodného prostředí hospod a heren, požívání alkoholu, kouření a experimentování s drogami,
 - získání osobního kontaktu a důvěry problémových jedinců pro možnost sociální práce (případně i intervence) s nimi a jejich motivování ke smysluplným zájmům a aktivitám,
 - vytváření prostředí pro neformální poradenství (formou poradenství a sociálního doprovázení pracovat s mládeží a pomáhat zmenšovat rizikové faktory).
- Cílovými skupinami jsou:
- děti a mládež nemající vyhraněné zájmy, bez pozitivních vzorů v rodině ani blízkém okolí. Inklinují k experimentům s rizikem (alkohol, drogy, drobná kriminalita). Nedovedou strukturovat svůj volný čas, mají často výchovné a prospěchové problémy ve škole, vztahové problémy s „dospělými“ (rodiči, učitelé apod.) i vrstevníky. Často se organizují do part s nežádoucími projevy záškoláctví, vandalismu, sprejerství, šikany, nebo i drobné trestné činnosti,
 - děti a mládež ze znevýhodněného sociálně slabého a kriminálně rizikového prostředí (komunity ohrožené sociální exkluzí, gheta, zanedbaná anonymní sídliště apod., tzv. „dětí ulice“ žijící především v anonymních prostředích sídlišť apod.),
 - rizikové děti a mládež vyhledané a kontaktované terénními sociálními pracovníky – streetworkery¹⁰⁾.

Nízkoprahovost kluboven lze definovat jako otevření se a pomoc širokému spektru mládeže s různými specifickými problémy bez toho, aby návštěvníci byli k těmto zařízením nějakým způsobem vázáni, aniž by museli překonávat bariéru „nároku“ na aktivitu, dovednosti, schopnosti, výkon nebo pravidelnost návštěv. V sociálně rizikových lokalitách mají klubovny často formu komunitních center.

Nedílnou součástí nízkoprahové klubovny bývá herna vybavená kulečnickem, stoly na ping-pong, magnetickými šipkami, stolním fotbálem a hokejem, stolními hrami, počítačem s možností hraní her, magnetofonem, TV, nezbytným nábytkem a malou kuchyňkou pro možnost občerstvení bez alkoholu. Aktivity jsou určeny všem zájemcům; limit počtu zájemců je pouze prostorový, materiální a personální.

Obvyklými provozovateli jsou nestátní neziskové nebo církevní organizace, Domy dětí a mládeže, Centra volného času apod.

Zájmová činnost kluboven je ve většině realizovaných projektů propojena se sociální prací terénního sociálního pracovníka, s poradenstvím, vzdělávací čin-

¹⁰⁾ <http://www.streetwork.cz>

ností a v případě potřeby s první krizovou pomocí. Sociální práce je zaměřená přímo k ohroženým jedincům se snahou eliminovat rizika spojená s jejich nevhodným stylem života a nabízí účast při řešení různých problémů nebo zprostředkování kontaktů na odborné poradenství a pomoc institucí poskytujících specificky zaměřené služby.

Na průběžnou práci s klienty zpravidla navazují sociálně rehabilitační pobyty zaměřené na nejčastější problémy, které si oni sami na základě anket zvolí (kurzy „přežít“, psychosociální cvičky, resocializační pobyty, relaxační pobyty apod.).

Obecná doporučení při přípravě a realizaci projektů nízkoprahových kluboven:

- finanční rozvaha (prostory klubovny, její vybavení, financování provozu klubovny, odměny personálu), zajištění kvalifikovaného personálu,
 - vhodné umístění klubovny,
 - formy spolupráce a návaznost na MÚ, OSPOD, školy, MP,
 - využití zkušeností z jiných měst,
 - doporučuje se oddělit provoz klubovny zvlášť pro mladší a zvlášť pro starší klienty (obvyklá hranice = 11–12 let),
 - průběžné hodnocení projektu (vedení záznamů o účastnících, akcích, intervencích atd.),
 - zajištění zpětné vazby od klientů, OSPOD, PPP, škol, rodin a veřejnosti (např. ohlasy v místním tisku).
- Obce, které realizovaly od roku 2002 projekty nízkoprahových kluboven nebo streetwork:

Bohumín, Bruntál, Čáslav, Česká Lípa, Český Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek-Místek, Havlíčkův Brod, Cheb, Jablonec nad Nisou., Jihlava, Karviná, Krnov, Krupka, Kutná Hora, Kyjov, Litovel, Litvínov, Nový Jičín, Opava, Orlová, Praha, Přerov, Slaný, Svítava, Šternberk, Teplice, Třebíč.

POZNÁVACÍ AKCE, VÝCHOVNÉ A TERAPEUTICKÉ POBYTY

Jedná se o široké spektrum projektů pro různé cílové skupiny od jednoduchých výletů za poznáním nebo za účelem návštěvy kulturních a společenských událostí přes víkendové výjezdy do přírody až po specializované déletrvající odborně vedené terapeutické pobyty. Společným jmenovatelem projektů této skupiny je změna prostředí, zařazení účastníků do kolektivu, nutnost podřídit se nastaveným pravidlům chování a vždy jistá úroveň organizovanosti. Doporučení pro zařazení dětí na akce tohoto typu mohou iniciovat všechny instituce, které se s projevy nevhodného chování u dětí a mládeže setkávají nebo které s nimi přímo pracují (OSPOD, sociální kurátoři pro mládež, pedagogicko-psychologické poradny, výchovní poradci ve školách, střediska výchovné péče, terénní sociální pracovníci a pracovníci nízkoprahových zařízení apod.).

Dotace bývá poskytována v limitech stanovených Zásadami zpravidla na příspěvky na pobyt a na další výdaje spojené s realizací projektů (cestovní výdaje, vstupné, DPP apod.).

Z hlediska doby trvání rozlišujeme pobyt na:

Jednorázové akce – výlety za město, do přírody, za historickými památkami, na různá kulturní vystoupení,

hudební produkce, jednodenní sportovní programy nebo soutěže apod.

Výlety pořádají často základní a zvláštní (nyní speciální) školy, azylové domy pro matky s dětmi nebo občanská sdružení pro cílovou skupinu dětí ze sociálně handicapovaných a dysfunkčních rodin a ze znevýhodněného prostředí (chudinské čtvrti, zanedbané lokality apod.). Pro mnohé děti je takový výlet první příležitostí k vystoupení z vymezeného teritoria každodenního života a k nahlédnutí do světa „za zdí“.

Dále to může být pořádání kulturně společenských akcí (hudební vystoupení, akademie), které jsou výročními a prezentačními akcemi občanských sdružení nebo pořádání soutěží a sportovních turnajů (vyplňují jednodenní prázdniny, završují školní fotbalovou ligu apod.).

Krátkodobé pobyty – tento typ projektu ve většině případů buď obohacuje pravidelnou klubovou činnost, nebo je její standardní součástí. Jedná se o víkendové nebo maximálně týdenní výlety, turistiku, poznávání přírodních a kulturních památek. Pro některé klienty je to příležitost k osvojení si nových sociálních dovedností – např. zakoupení jízdenky na vlak či autobus, jízda hromadnými prostředky, objednávání jídla v restauraci. Cílovou skupinou těchto projektů bývají většinou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, často z lokalit, které obývají romské komunity.

U cílových skupin na úrovni sekundární případně i terciární prevence to často bývá série navazujících terapeutických pobytů pod vedením specializovaných odborníků. Může se jednat o děti s poruchami chování, s výchovnými problémy, klienty sociálních kurátorů, pedagogicko-psychologických poraden atd., ale též například o oběti šikanování nebo jinak handicapované jedince.

Dlouhodobé pobyty – za dlouhodobý pobyt lze považovat pořádání akcí, které trvají minimálně jeden týden a jsou s rozličnou náplní připravovány pro různé cílové skupiny (obdobně jako u pobytů krátkodobých). Jsou to klasické letní tábory, zimní lyžařské cvičky, putovní tábory (vodácké) apod., které jsou často vyvrcholením celoroční pravidelné klubové činnosti. Pobyt neplní pouze funkci rekreační, ale jejich součástí je výuka společenského chování, výchova ke zdravému životnímu stylu, besedy o volbě povolání, o závislostech, kriminalitě apod. Tábory jsou koedukované a dětem ze sociálně slabých rodin bývají poskytovány slevy. Program táborů je sestaven z her, soutěží a turnajů na základech průběžné celotáborové hry na vhodně zvolené téma. Spoluprací při řešení úkolů v rámci táborových her se vytváří vhodné prostředí pro odbourávání vzájemných předsudků.

Pro dlouhodobé výchovné a terapeutické pobyty jsou připravovány specializované programy adekvátní cílové skupině, kdy bývají používány i tzv. zátěžové programy a adrenalinové aktivity.

Obce (a kraje), které realizovaly od roku 2002 alespoň jeden ze skupiny poznávacích, terapeutických či pobytových projektů:

Blansko, Beroun, Boskovice, Česká Lípa, České Budějovice, Děčín, Frýdlant, Jablunkov, Jablonec nad Nisou, Kopřivnice, Havířov, Hodonín, Cheb, Chomutov, Kladno, Frýdek-Místek, Liberec, Litovel, Litvínov, Most, Neratovice, Nový Bor, Nový Jičín, Ostrava, Ostrov, Praha, Prácheň, Prostějov, Přerov, Vimperk, Uničov, Třebíč, Vyškov, Šumperk, Žatec, Olomoucký a Jihomoravský kraj.

KRIZOVÁ A AZYLOVÁ ZAŘÍZENÍ

Projekty krizových a azylových zařízení převážně přísluší do kategorie sekundární prevence. Poskytují specifické programy a služby zaměřené na problematické sociální či psychosociální jevy.

Pod pojem azylové bydlení patří celá řada různých typů zařízení, které svou funkcí reagují na specifické potřeby klientely. Základními typy těchto zařízení, které byly podporovány státní účelovou dotací v rámci preventivních programů, jsou zejména:

- noclehárny pro bezdomovce,
- azylová bydlení pro osoby bez přístřeší (např. pro navrátilce z výkonu trestu),
- azylová bydlení pro matky s dětmi v tísní,
- krizová lůžka pro děti a mládež a chráněná bydlení,
- domy na půl cesty (pro mladé lidi zpravidla do věku 26 let opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy).

Hlavním smyslem zařízení pro azylová bydlení a domy na půl cesty nemá být jen prosté poskytnutí přístřeší a základních životních potřeb, ale také aplikace takových metod sociální práce a terapie, které motivují klienty ke zlepšení jejich svízelné situace, usnadňují adaptaci při začleňování do běžného života a snižují tak riziko jejich sociálního či psychického selhání. Prakticky se jedná především o řešení stálého bydlení a zajištění zaměstnání, průběžně jsou u klientů pěstovány základní sociální návyky, které jsou potřebné pro běžný život. Jako metody práce s klienty jsou používány jak skupinové terapie zaměřené především na prevenci relapsu, tak také individuální poradenství a různé volnočasové aktivity (zájmové, víkendové pobyty, zážitkové programy apod.).

Kromě samosprávných orgánů jsou nejčastějšími realizátory projektů azylového bydlení nestátní neziskové organizace a účelová zařízení církví.

Při přípravě i realizaci projektů krizových a poradenských zařízení je vždy nezbytné koordinovat činnost institucí, které mohou poskytovat této specifické klientele své služby, tj. úřad práce, odbor sociálních věcí MěÚ, K - centrum, zdravotnická zařízení, psychologické poradny apod.

Účelová dotace je poskytována na vnitřní vybavení, spotřební materiál a částečně na náklady spojené se sociální asistencí či rekvalifikačními a vzdělávacími aktivitami.

Obce, které od roku 2002 realizovaly některý z projektů krizových nebo azylových zařízení:

Blansko, Brno, České Budějovice, Frenštát pod Radhoštěm, Jeseník, Havířov, Valašské Meziříčí, Kutná Hora, Krupka, Náchod, Neratovice, Nový Jičín, Pardubice, Příbram, Plzeň, Praha, Rokycany, Varnsdorf, Šumperk, Žatec.

POMOC OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

Trestnou činnost není možné vnímat pouze jako jednostrannou záležitost z pohledu pachatele a přístupu k řešení jeho problému, ale stejně významné je postavení oběti trestného činu, která se dostává do situace vyžadující odbornou pomoc (psychickou, sociální, právní, administrativní apod.). Oběti trestné činnosti (zjevné i latentní) jsou často sekundárně viktimizovány a možnosti vyhledání pomoci jsou v současnosti stále omezené. Strukturovaný komplex služeb poskytují na místní úrovni jen některé nestátní neziskové a církevní organizace, na

republikové úrovni je to především síť poraden Bílého kruhu bezpečí (BKB)¹¹⁾ ve městech Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc, Pardubice.

Poradny BKB nabízejí psychologické a právní poradenství i přímou pomoc při zprostředkování kontaktů, doprovodu k jednáním, vyřizování dávek, při vyhledání náhradního ubytování apod. Specifickou cílovou skupinou jsou oběti a svědci domácího násilí¹²⁾.

Poradny se vedle specializovaných státních i samosprávných institucí¹³⁾ podílejí také na informační činnosti prostřednictvím letáků, samolepek, článků a rozhovorů v médiích o možnostech obrany před trestnou činností a zprostředkovávají profesní vzdělávání (například pedagogů, výchovných pracovníků) a cílenou osvětu (např. domácí násilí, šikana, sexuální obtěžování apod.). Specifickými projekty jsou nácviky obranných technik určené pro ohrožené cílové skupiny.

Účelová dotace je poskytována na vybavení poraden nebo místností pro možnost krátkodobého ubytování obětí trestné činnosti, informační materiály, částečně na profesní vzdělávání a v některých případech i jako příspěvek na specifické výcvikové nebo terapeutické pobyty.

Projekty zařazené do skupiny „pomoc obětem trestné činnosti“ se většinou z velké části obsahově překrývají především s projekty typu azylového ubytování nebo informování občanů, jak mohou bezpečným chováním trestné činnosti předcházet. Rozhodujícím identifikačním znakem projektů pro zařazení do této typové skupiny je skutečnost, že jsou realizovány nebo zprostředkovány některým z poradenských zařízení.

Projekty zaměřené na pomoc obětem trestné činnosti od roku 2002:

Brno, Děčín, Frýdek-Místek, Havířov, Hradec Králové, Chrudim, Neratovice, Ostrava, Plzeň, Prostějov, Šternberk, Žatec.

SPECIFICKÉ PROJEKTY

Zvyšování právního vědomí a projekty zaměřené proti šikaně

Na úrovni primární prevence je realizována a podporována řada projektů, jejichž cílem je předávání informací z oblasti právního vědomí a vštěpování společenských norem dětem a mladistvým všech věkových kategorií. Existuje široké spektrum způsobů a forem, kterými je tohoto cíle dosahováno: kromě předmětů v rámci vyučování se jedná o přednášky, besedy a edukační cykly, jako je například projekt „Učíme se s policií“, nebo dnes již všeobecně známý a v celé republice standardně realizovaný projekt „Ajaxův zápisník“, různé informační materiály (publikace, skládačky, samolepky, letáky, plakáty), tematicky zaměřené výtvarné či literární soutěže apod.

Realizátory aktivit zaměřených na zvyšování právního vědomí na úrovni primární prevence bývají pracovníci MěÚ, učitelé, odborně zaměření pracovníci nestátních neziskových organizací, preventisté státní policie (PIS) nebo městských policií, kteří absolvovali akreditovaný

¹¹⁾ www.bkb.cz

¹²⁾ Novelou zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách byl do zákona o sociálních službách doplněn nový druh sociální služby, a to sociální služby intervenčních center § 60 a. Informace na adrese <http://www.mpsv.cz/cs/4228>

¹³⁾ Preventivně informační skupiny P ČR, oddělení prevence MP a MěÚ.

program nestátní neziskové organizace Partners Czech „Právo na každý den“ (dříve známý pod názvem „Street law“¹⁴). „Právo na každý den“ je interaktivní program založený na diskusi o problémech a na spolupráci ve skupině. Účastníkům předává jak základní právní znalosti z oblastí rodinného, pracovního, trestního a občanského práva, tak praktické dovednosti v komunikaci a při řešení konfliktů nenásilným způsobem.

Program „Právo pro každý den“ a jeho základní učební materiál - manuál „Právo pro každého“ jsou využívány i na úrovni sekundární prevence ve specifických projektech, které jsou zaměřeny proti fenoménu šikany, xenofobie, extremismu a dalším projevům nevhodného chování.

Nově je využíván také jako základ resocializačního programu pro cílovou skupinu mladistvých pachatelů, kteří jsou klienty Probační a mediační služby ČR (PMS)¹⁵. „Právo pro každý den“ v modifikaci probačního programu se zaměřuje především na odpovědnost za spáchaný čin, na eliminaci následků nežádoucího chování a na perspektivu života bez konfliktů se zákonem. Nutným předpokladem aplikace „Práva na každý den“ jakožto probačního programu PMS je akreditace realizátorů.

V projektech proti šikaně nebo k eliminaci jiných obdobných sociálně patologických jevů a na podporu programu PMS bývá účelová dotace poskytována v limitech stanovených „Zásadami pro poskytování dotací...“ většinou v položkách: příspěvek na pobyt, doprava, OON pro zajišťující personál, OON pro specializované odborníky, případně také jako příspěvek na vybavení nezbytné pro vhodné využití volného času apod. (např. pro sportovní a zájmové aktivity).

Odbor prevence kriminality ve spolupráci s NNO Partners Czech zajistil v rámci průběžného zvyšování odbornosti pro manažery prevence kriminality měst a koordinátory prevence kriminality P ČR v letech 2002–2003 šest týdenních kurzů „Street Law“. Osvědčení o absolvování touto cestou získalo celkem 104 účastníků.

Obce, které realizovaly některý z projektů zaměřených na zvyšování právního vědomí, proti šikaně nebo na podporu programů PMS:

Bruntál, Havířov, Hlučín, Hodonín, Chotěboř, Jeseník, Jihlava, Mimoň, Nové Město nad Metují, Opava, Orlová, Ostrava, Pardubice, Svitavy, Třebíč, Turnov, Ústí nad Labem, Zlín.

Systém včasné intervence

Specifickým meziresortním projektem zaměřeným na práci s rizikovými, delikventními a ohroženými dětmi je projekt „Systém včasné intervence“ (dále jen „SVI“¹⁶). Cílem projektu je rychlá, adekvátní a účinná pomoc dětem a mladistvým, kteří se dostávají do konfliktu se zákony. V zásadě jde o vytvoření optimálních podmínek pro sociálně nápravné intervence státní a veřejné správy i nestátních organizací, tzn. systému, ve kterém dle zpracované metodiky spolupracují všechny subjekty mající za děti a mladistvé odpovědnost.

Projekt je založen na třech pilířích. Prvním z nich je vytvoření metodické spolupráce a koordinace činnosti mezi institucionalizovanými účastníky SVI¹⁷), což umožňuje efektivně pracovat s klientem, jeho rodinou a prostředím (komunitou), kde žije. Praktickým nástrojem pro partnerskou spolupráci všech zúčastněných subjektů je Tým pro mládež, který pracuje na základě „souhlasného

prohlášení“ představitelů všech zapojených institucí v dané lokalitě.

Druhým pilířem je vytvoření jednotného informačního prostředí, které zjednodušuje administrativu a přitom efektivně umožňuje předávání, doplňování, sdílení a vyhodnocování informací mezi účastníky SVI.

Třetím pilířem jsou konkrétní praktická opatření, která tvoří samotný proces nápravy delikventa. Jeho obsah je závislý na místních podmínkách (personálních a materiálně technických) a na iniciativě a schopnosti místně působících subjektů poskytovat doplňkové služby. Tento pilíř je velmi důležitý, protože prostřednictvím praktických programů a opatření probíhá vlastní proces práce s dítětem a jeho rodinou. Sem patří probační resocializační programy, všechny další odklonové, podpůrné, resocializační, socializační programy a také projekty pro práci s problémovými dětmi a mládeží, včetně specializovaných protidrogových programů. V konkrétní formě se může jednat například o nízkoprahové klubovny, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče atd.

Dotace na projekty SVI je poskytována na položky pro informační propojení všech participujících subjektů (hardware + software)¹⁸).

Obce, kde byl dosud realizován projekt SVI:

Ostrava (2001), Svitavy (2005), Hradec Králové (2006).

Junior Fan Kluby – prevence diváckého násilí

Na fotbal a hokej chodí stále více mladých kluků ve věku od 10 do 15 let a pro řadu z nich je fandovství jedinou hodnotou. V prostředí fotbalových a zimních stadionů při utkáních hledají vzrušení, zábavu, kamarády, idoly a sebeuplatnění.

Cílem projektů Junior Fan Klubů je ovlivňovat chování nejmladších fanoušků tak, aby bylo společensky akceptovatelné, působit na vytváření jejich hodnotového žebříčku a v rámci možností je vychovávat k pozitivnímu diváctví.

Princip projektu spočívá ve zřízení klubovny pro dětské fanoušky, která slouží jako centrum využívání volného času i jako administrativní zázemí vznikajícího zájmového sdružení. Investiční náklady na vybudování (rekonstrukci) klubovny a náklady na její provoz nese zpravidla zřizovatel, tzn. fotbalový klub. Náklady na vybavení pro činnost jsou hrazeny z prostředků města a s pomocí státní účelové dotace programu prevence kriminality. K základnímu vybavení patří oblíbené klubové herní prvky (šipky, stolní fotbal, kulečník), kvalitní video, knihovna, společenské hry, vybavení pro sportovní aktivity (míče, stolní tenis, příp. streetbalový koš apod.). Klub funguje z počátku jako otevřená klubovna a v důsledku propracovaného systému výhod pro členy, postupně se

¹⁴) www.partnersczech.cz

¹⁵) www.pmscr.cz

¹⁶) *Zásadní materiály a informace související s problematikou delikvence dětí a mládeže a s projekty SVI jsou umístěny na adrese <http://www.mvcr.cz/bezpecnost/delikventi.html>.*

¹⁷) *OSPOD, Policie ČR + event. obecní policie, justiční orgány (státní zastupitelství, soudy, PMS), škola a školská zařízení, např. SVI, zdravotnická zařízení, nestátní neziskové organizace.*

¹⁸) *Podmínkou je informační propojení subjektů v takovém systému propustnosti, který zajišťuje ochranu osobních údajů klientů dle příslušných právních předpisů.*

přeměnění na klub s registrovaným členstvím. Propagace je zaměřena na žáky 5. až 7. ročníků základních škol např. při příležitosti uspořádání turnajů mezi školami, prostřednictvím informačních letáček rozdáváných dětským návštěvníkům utkání zároveň se vstupenkami na fotbal či hokej, informováním o existenci klubů při besedách na školách apod. Případná realizace projektu se předpokládá u klubů s ligovou příslušností, tzn. s dostatečným potenciálem zájemců a materiálním zázemím.

Doporučuje se zřízení funkce „clubworkera“ zajištěním zřizovatele nebo zapojením sociálních asistentů města nebo městem podporovaných NNO. Ideální model počítá s tím, že se na činnosti klubu podílí také vhodní dobrovolníci z řad dospělých příznivců – leadeři pozitivního diváctví, funkcionáři, trenéři a hlavně také střídavě ligoví hráči, a to zejména při organizování sportovních aktivit.

Cílem první etapy projektu je oslovit kluky ve věku 8 až 12 let, kteří se zajímají o fotbal a fotbalové dění, ale nejsou přitom většinou nikde organizováni, a poskytnout jim klubové zázemí a pravidelný program během týdne. Propracovaným motivačním systémem potom postupně vytvářet a prohlubovat vztah jednotlivce s fotbalovým klubem.

Mezi klubové výhody patří možnost užívat klubovnu, styk s hráči, přístup (omezený) do zázemí fotbalu, vstupenky zdarma nebo jen za symbolické vstupné, vlastní „chráněný“ prostor v hledišti mimo sektory vlajkonošů, společné sportovní i jiné programy, možnost zahrát si někdy na ligové trávě apod.

Dotace může být poskytnuta na vybavení klubovny, na příspěvek na klubové aktivity nebo na motivační odměny clubworkera.

Očekávané přínosy: realizace projektu nebo jeho variant dle nastíněného vzoru by měla přinést již v horizontu několika let prospěch především fotbalovým klubům. Vytvořením nového seskupení mladých fanoušků na principech pozitivního vztahu ke klubu a pozitivního diváctví, v souběhu se všemi dalšími preventivními i represivními opatřeními, by mělo přispět k větší sociální izolaci „hooligans“ – iniciátorů násilností a ke zlepšování atmosféry na stadionech. Ve vzdálenějším časovém horizontu potom k vytvoření nové generace stálých fanoušků.

Města, ve kterých byl variantně realizován projekt Junior Fan Klubu:

Opava, Liberec.

Dokončení v příštím čísle

